

Guds suverenitet og menneskets ansvar

Eskatologisk lys over misjonsarbeidet

AV DAG AUDUN RASMUSSEN

Og evangeliet må først forkynnes for alle folkeslag. (Mk. 13,10).

Og evangeliet om riket skal forkynnes i hele verden til vitnesbyrd for alle folkeslag, og så skal enden komme. (Mt. 24,14).

1. Innledning. Teologihistorisk skisse

I Det nye testamentet er det en indre spenning når det gjelder misjonens subjekt. Ikke minst trer dette fram når man ser misjonen i lys av Jesu gjenkomst. Jeg tenker her først og fremst på Mk. 13,10 og Mt. 24,14. I moderne misjonshistorie har det vært en tendens til at Guds rike som en frukt av misjonsarbeidet er blitt betraktet som et resultat av menneskelige anstrengelser. Dette har sammenheng med en innsnevring av Guds rike-begrepet slik vi finner det før ca. 1900.¹ Enten hadde Guds rike en tendens til å gå opp i summen av de omvendte (pietismen), kirken (den «kirkelige» misjon) eller den gikk opp i «the better world» (filantropisk misjon). Eller man fokuserte det framtidige Guds rike på en uheldig måte. Her søkte man å begrunne misjon utfra eskatologien. På grunnlag av Mk. 13,10 og Mt. 24,14 mente man gjennom misjonsarbeidet å kunne framskynde Jesu gjenkomst. Ja, noen mente også på grunnlag av Guds rikets utbredelse å kunne tidfeste Jesu gjenkomst.

Det tok lang tid før den nytestamentlige teologi tok opp dette misjonsteologiske problem. I det 19. århundre gikk kommentarene over steder som Mk. 13,10 par. og Mt. 28,18–20. Man unnlot gjerne å ta opp Jesu stillingtagen til misjon. Det var Jesu etiske budskap man var opptatt av. Den «konsekvente eskatologi» avviste at Jesus hadde regnet med en senere hedningemisjon. For Jesus ventet jo Menneskesønnens komme i disiplenes levetid! I vårt århundres første tiår dukket det imidlertid opp flere arbeider som alle stiller seg positive til de nytestamentlige utsagn om misjon.² Men misjo-

nens eskatologiske karakter blir også her underkjent eller neglisjert.³ Det er Oscar Cullmann som i første rekke er kjent for å ha tatt opp forholdet mellom misjon og eskatologi på en positiv og fruktbar måte.⁴

2. Misjonen som Guds verk

2.1. *Bakgrunnen i jødedommen*

Jødedommen på Jesu tid nevner flere betingelser som må oppfylles før Messiasriket kan komme.⁵ Eliezerskolen lærte at Messias ville komme når hele Israel hadde vendt om. Rabbi Jehoshua på den andre siden lærte at Messias skulle komme år 240 e.Kr. uavhengig av noen omvendelse. Felles for disse synspunktene er at de gjør vold på den guddommelige suverenitet. For rikets komme er her p.d.e.s. avhengig av menneskets moralske handling, p.d.a.s. bundet til et tidspunkt som er tilgjengelig for mennesket.

2.2. *Ad Mk. 13,10 og Mt. 24,14*

Hva så med disse eskatologiske misjonstekstene? Legger ikke også disse skriftstedene opp til at det er betingelser knyttet til mennesket (nemlig forkynnelse for alle folkeslag og mottagelse av budskapet) som skal oppfylles før parusien inntreer? La oss se nærmere på tekstene.

For det første viser sammenhengen oss at *evangelieforkynnelsen* (eller misjonen) her er et guddommelig «tegn» på linje med de andre eskatologiske veene. Den blir nevnt ved siden av krig, jord-skjelv, hungersnød, kosmiske katastrofer, forfølgelse og en intensivering av ondskapen (Mk. 13,6ff par.). Slik synes ikke parusien å være avhengig av forkynnelse suksess i ytre kvantitativ forstand, men bare av *forkynnelse faktum* i seg selv.⁶ Og dette forkynnelse faktum er et «tegn» som Gud har reist opp i endetiden. Her er altså et brudd med all misjonsteologi som knytter taler om Jesu gjenkomst til evangeliets gjennomslagskraft i folkeflertallet.

For det andre er det nyttig å se nærmere på ordgruppen 'forkynner' (keryx), 'forkynne' (keryssein), 'budskap' (kerygma).⁷ Det er bemerkelsesverdig i Det nye testamentet at i motsetning til i helle-nismen trer substantivet sterkt tilbake samtidig som verbet får førsteplasen (61 av 65 steder). Det er tydelig at Det nye testamentet

vil understreke at det ikke er personen (forkynneren) det kommer an på, men *Ordet* som han *forkynner*, d.v.s. hans virksomhet. Og dette forkynnelseord er ikke bare menneskeord, men *Guds levende og skapende ord*. Dette kommer til uttrykk i passivformen som er brukt både i Mk. 13,10 og Mt. 24,14. Vi kunne også oversette «og evangeliet om riket skal bli forkynt i . . .» og «evangeliet må først bli forkynt . . .». Denne passivformen uttrykker Guds handling i og gjennom sine vitner. Gjennom forkynnelseordet viderefører Gud sin skapergjerning. Den samme guddommelige kraft som var til stede da Gud skapte verden er nå virksom i forkynnelsen slik at mennesker kommer til tro og blir frelst (Gen. 1,1.3ff, Apg. 2,14ff, Rom. 10,14ff, Hebr. 4,12).⁸ Igjen ser vi hvordan det bibelske materialet snur oppmerksomheten fra mennesket (her: forkynneren) til den handlende og virkekräftige Gud.

For det tredje merker vi den guddommelige vilje som ligger bak det som skal skje. Markus skriver at «evangeliet må (. . .) forkynnes . . .». Dette «må» (dei) viser hen til den suverene Gud som står bak og gjennomfører sin frelsesplan med verden. Det er ikke blind skjebnetro, men *tro på Guds evige frelsesvilje* som formulerer dette «må».⁹ Den samme frelsesplan ligger bak uttrykksmåten hos Matteus: «. . . evangeliet om riket skal forkynnes . . .» (gresk: futurum passiv). Derfor kan vi si at *misjon først og fremst er Guds sak*. Det er *hans* rikssak som realiseres gjennom forkynnelsen til verdens ende.

For det fjerde er det Gud som lar enden komme. Vi merker oss Matteus' tale om at enden skal komme (eksei to telos). Kümmel har gjort det klart at ende her bare kan bety den endehistoriske begivenhet som blir innledet med Menneskesønnens parusi.¹⁰ Enden skal *komme*. Klarere kan det ikke uttrykkes at dette ligger i Guds hånd. For det er bare Gud som kan la sitt rike komme i eskatologisk forstand.¹¹ Gud er ikke bare skapelsens og frelsens Gud, men også *historiens Gud*.¹² Vi vet ikke tiden. Det vet bare Gud (jfr. Mk. 13,32). Vi kan ikke bringe Guds fullendte rike nær. Det kan bare han som har «all makt i himmel og på jord» og som i sin suverenitet lar enden komme i den tid og på den måte som han vil.¹³

I en sum er det Gud som med sin frelsesplan står bak det eskatologiske «tegn» som misjonen er. Det er han som i sin kraft ved Ord og sakrament (det synlige ord) skaper tro og nytt liv, og det er han som i sin allmakt skal sette sluttstrek for misjonens epoke.¹⁴ Dette gjør det berettiget å tale om misjon som Guds verk i verden.

3. Misjon som menneskets ansvar

Vi kan si mye om at misjon er Guds sak, at det er han som står bak, planlegger, gjennomfører og fullender sin frelsesplan i verden. Ikke desto mindre kommer vi ikke utenom at misjon også har med mennesker å gjøre. Ikke slik at Jesu gjenkomst er knyttet til forkynnelse suksess eller et tidspunkt angitt av mennesker. Men det er nå en gang slik at Gud har valgt å drive misjon *gjennom mennesker*. Det er Gud som med sin kraft virker når Ordet blir forkynt, men det er mennesker som er *redskaper* for denne forkynnelsen. Hvordan skal vi komme til rette med dette og det vi ovenfor har sagt om misjon som Guds verk? Eller: Hva består egentlig den menneskelige delen av misjonsarbeidet i?

For det første må det nevnes at misjon, vitnesbyrd og *lidelse* hører sammen. Det går klart fram av sammenhengen hos alle synoptikerne (Mk. 13,2 – 22 par.). Det har sammenheng med at det er en gudsfientlig verden som evangeliet skal forkynnes i.¹⁵

Lidelsen har sin bakgrunn i Det gamle testamentet (bl.a. Salme 119 og særlig avsnittene i Deuterokjesaja om Herrens tjener) og Jesus selv. Paulus taler om at «vi har rikelig del i Kristi lidelser» (2. Kor. 1,5). Lidelse er altså noe som hører med for en Jesu disipler og er en del av den menneskelige siden av misjonsoppdraget. Misjonens vei vil alltid være en *via dolorosa*. Det er her hvetekornets lov som gjør seg gjeldende: «Hvis ikke hvetekornet faller i jorden og dør, blir det bare det ene korn. Men hvis det dør, bærer det rik frukt» (Joh. 12,24). Like før har Jesus talt om sin død og oppstandelse (v. 23) og like etter taler han om at «om noen vil tjene meg, må han følge meg» (v. 26). Som med Jesus synes det også for disiplene å være en sammenheng mellom lidelse, liv og vekst.¹⁶

For det andre: Misjon og *lydighet* hører sammen. For å få gjennomført sin frelsesplan har Gud gjort seg avhengig av mennesker. Men disse menneskene er ikke helgener, men mennesker av kjøtt og blod som fra naturens side står Gud imot (Ef. 2,1ff). Som det gamle mennesket sier nei til Guds kall til frelse, sier det også nei til Guds kall til tjeneste. Det er derfor et Guds under når et menneske sier ja, både til kallet til frelse (jfr. Joh. 1,12f, 6,63) og til tjeneste (Mk. 1,17f). Men mennesket *kan* si nei. Det er dets mulighet, men også dets *ansvar*. I misjonssammenheng betyr dette at Guds rike ikke når lenger enn Jesu disipler er villige til å gå. Evangeliet skal forkynnes «i hele verden til vitnesbyrd for alle folkeslag», men det

skjer bare i den grad Jesu Kristi kirke er villig til å gå forsakelsens og lidelsens vei for å realisere dette oppdrag. I den grad dette realiseres, nærmer også enden seg. Jesu disipler kan ikke framtvinge endens komme, men ved likegyldighet og ulydighet overfor oppdraget kan de *utsette* den. Sannsynligvis hører 2. Peter 3,11f hjemme her. Der heter det at menigheten «fremskynder» (spevdo) Guds dag. Sammenhengen gjør det sannsynlig at dette må forstås i tråd med Mt. 24,14. Å «fremskynde» Guds dag blir da å arbeide aktivt for misjonens sak.¹⁷ Vi har vendt oss mot at forkynnelse suksess skal være en betingelse for Jesu gjenkomst. Bare forkynnelse faktum er av fundamental betydning for denne. Det holder vi fast på. Men samtidig må det tilføyes at det ikke er uten betydning *hvor* (jfr. «i hele verden – – for alle folkeslag») og *hvordan* (jfr. her spørsmålet om falsk/ubibelsk forkynnelse)¹⁸ dette tegn framstår i historien. For misjon er ikke bare et «tegn» i endetiden, den er også et *redskap* i endetiden til å fremme Jesu komme. Jo før «huset» blir fullt (Luk. 14,15ff), jo før inntre parusien. Missiologi og eskatologi hører sammen. Eskatologien vil ikke bli fullendt før misjonens oppdrag er fullført.¹⁹

4. Det dialektiske perspektiv

Vi har pekt på en del av misjonens guddommelige og menneskelige sider som gjør at vi kan tale om misjonen som Guds sak, samtidig som vi ser at den har et klart menneskelig aspekt. Men det er uheldig å skille for skarpt mellom disse. For *misjon er jo Guds gjerning i Åndens skikkelse gjennom sine budbærere*.²⁰ Derfor bør hverken den guddommelige eller menneskelige siden fremheves ensidig. Det første vil føre til blind skjebnetro. Det andre vil føre til svermeri. Begge deler må *samtidig* tas alvorlig, for de står i et uadskillelig dialektisk forhold til hverandre. Også her er det nyttig å trekke fram 2. Peter 3,11f der det heter at menigheten både «venter på» og «fremskynder» Guds dags komme. Å vente er typisk for evangelie-ene, og henspiller til at det er Gud som skal bringe Herrens dag. Talen om å fremskynde refererer til at menigheten ikke bare skal sitte passivt og vente på Herrens komme, men bruke ventetiden til aktivt å forkynne evangeliet. Denne spenningen synes for urmenigheten å ha funnet sin løsning i troen på den korsfestede og oppstandne Frelser og Herre som *både* hadde gitt dem misjonsbefalingen (Mt. 28,18–20), og hadde bedt dem å våke inntil han kom igjen

(Mk. 13,31–37)²¹ I troen på denne Frelser og Herre skal også vi i det 20. århundre få stå i misjonens tjeneste i undring over hva den allmektige Gud kan gjøre gjennom sine skrøpelige vitner.

NOTER

1. Til dette og det følgende se D. Bosch: *Die Heidenmission in der Zukunftschau Jesu*, Zürich, 1959, s. 11ff.
2. K. Bornhäuser: *Wollte Jesus die Heidenmission?* 1903. M. Meinertz: *Heidenmission*, 1908. F. Spitta: *Heidenmission*, 1909.
3. Dette har sammenheng med den allmene tese innen kritisk evangelieforskning i dette århundret som går ut på at den «synoptiske apokalypse» (Mk. 13 par.) er en overarbeidet jødisk apokalypse, og at disse eskatologiske utsagn (inkludert Mk. 13,10) representerer en voldelig «interpolasjon» i sammenhengen. Se Bosch's oppgjør med denne forskning i *Die Heidenmission*, s. 149ff.
4. Bl.a. med sin artikkel «Eschatologie und Mission im Neuen Testament», *EMM* 1941, s. 98–108.
5. Jfr. O. Cullmann: *Christ and Time*, 1962, s. 158f.
6. O. Cullmann: «Eschatology and Missions in the New Testament» i G. H. Anderson: *The Theology of the Christian Mission*, s. 46.
7. Se G. Friedrichs artikkel i *ThWNT III*, s. 682–717.
8. Se G. Wingren: *Predikan*, 1949, s. 89f.
9. Grundmann, Artikkel 'dei' i *ThWNT II*, s. 23.
10. W. G. Kümmel: *Verheissung und Erfüllung. Untersuchungen zur eschatologischen Verkündigung Jesu*, *AThANT* 6, 1953, s. 29–47.
11. P. Althaus: *Die letzten Dinge*, 1970, s. 256ff.
12. Bosch, *Die Heidenmission*, s. 167.
13. Cullmann: *Eschatology and Missions*, s. 43f.
14. Jfr. hvordan G. Wingren trekker linjene mellom Guds handling i skapelse, forkynnelse og fullendelse. *Predikan*, s. 89f.
15. Jfr. Bosch: *Die Heidenmission*, s. 163, der han taler om verden (oikoumene) som «die im Banne Satans liegende Menschheit».
16. Jfr. E. Utnem: «Det messiansk-eskatologiske misjonssyn» i *NOTM* 1961, s. 107ff.
17. Jfr. H. Backman: *Mission och bibel*, 1953, s. 127.
18. Se T. Engelsviken: «Guds rike og misjon», *NOTM* 1980, s. 63f.
19. Jfr. J. H. Kane: *Christian Missions in biblical perspective*, s. 263f.
20. Jfr. Bosch, *Die Heidenmission*, s. 199.
21. En tilsvarende dialektikk finner vi i forbindelse med frelestilegnelsen i *Fil.* 2,12f. Se flere eksempler hos Bosch, *Die Heidenmission*, s. 199.